Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

№ 3

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Google Scholar

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 796 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 30-martda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Экологические и альтернативные заполнители для бетона в условиях Узбекистана........ 10
Акрамов Хуснитдин Ахрарович, Тохиров Жалолиддин Очилович, Самадов Хомид Самандарович

Investitsion marketingni rivojlantirish asosida mintaqa investitsiya jozibadorligini oshirish 16
Ahmedov Alim Babaniyazovich

O‘zbekistonda yashil budjetlashtirish, energiya samaradorligi va issiqxona gazlari emissiyasi........ 22
Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Qulliyev Ulug‘bek Mirzayevich, Mamanov Alisher

Development of the Digital Economy as a Trigger of the Economic Growth of the New Uzbekistan........ 28
Luiza Sayfullovna Makhmutkhodjaeva, Umarova Shahnoza Akbarovna

Oliy o‘quv yurtlarida matematik statistikani o‘qitishning xususiyatlari........ 34
Shamsiyev Damin Najmiddinovich, Aymatova Farida Xo‘razovna

Turizmda tadbirkorlikning o‘ziga xos xususiyatlari 37
Mardonova Dilafruz Kosimovna

Oziq-ovqat xavfsizligi ta’minoti: O‘zbekistonda mayonez importini notarif tartibga solish va ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish istiqbollari........ 41
Muratova Shohista Nimatullayevna, Nomozov Azizbek Xayrulla o‘g‘li

Mamalakatimizga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda qimmatli qog‘ozlar bozorining o‘rni va roli 46
Akramov Azamat Ramziddinovich

Mamlakatning iqtisodiy va ekologik rivojlanishida elektromobil sanoatini rivojlantirishning ahamiyati........ 53
Iminov Mahmudjon Azimjon o‘g‘li

Hududiy eksport salohiyatini oshirishning marketing strategiyasi........ 60
Jiyamuratov Rustam Nuridinovich

Turistik kompaniyalar moliyaviy barqarorligini baholash usullarini takomillashtirish kompaniya moliyaviy barqarorligini ta’minlashning muhim mezoni........ 65
Jo‘rayev Behzod Nuraliyevich

Iste’molchilarni xulq-atvori modellari asosida marketing strategiyalarini shakillantirish........ 70
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna

Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish 75
Mirzayeva Nargiza Batirovna

Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarning o‘rni........ 80
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi

Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari........ 84
Quldoshev Asliddin Tursunovich

Strategik boshqaruvda xususiy kapital samaradorligini baholash........ 89
Nasriyeva Zebiniso A’zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna

Mintaqalarni innovatsion rivojlantirish istiqbollari tashkiliy tuzilmalarini takomillashtirishni boshqarish yo‘llari 100
Xodjamuratova Gulbaxar Yuldashevna

Meva-sabzavot eksporti barqarorligini ta’minlashning ekonometrik tahlili 105
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna

Зарубежный опыт активизации экономической активности домохозяйств........ 111
Бердиев Гайрат Ибрагимович, Маликова Севинч Телман кизи, Люсиков Артемий Александрович

The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: A Case Study of Uzbekistan........ 116
Abdulla Ibragimov, Keldiyorov Shakhriyor Ilyos O‘g‘li

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Mintaqada sanoat ishlab chiqarish rivojlanishining kambag‘allikni qisqartirishdagi ahamiyati ... 121
Abdullayev Habibullo Asadulla o‘g‘li

Global iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi mezon va tartiblarini joriy etishdagi muammolar va yechimlar ... 125
Abduvosidova Gulandom Abdurashid qizi

Amerika Qo‘shma Shtatlari tajribasida biznes subyektlarini toifalarga ajratish amaliyotining xususiyatlari ... 131
Akobirova Nodira Najmiddin qizi

O‘zbekiston Respublikasida qishloq xo‘jaligini innovatsion rivojlanish yo‘llari ... 135
Axmedova Nafisa Amirddin qizi

Strategic directions of integration of Uzbekistan into the international hospitality industry ... 140
Bekmurodova Laylo Tursunmamatovna

Surxondaryo viloyatida parrandachilikni rivojlantirish ko‘rsatkichlarini prognozlash va modellashtirish ... 144
Bobomuratov Imomqul Islamovich

Mamlakatimizda chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishning hozirgi holati va uning tahlili ... 149
Talipova Dilfuza Nabiyevna

Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish ... 154
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o‘g‘li

Analysis of the Influence of Macroeconomic Indicators on State Budget Tax Revenue ... 158
Meyliev O. R., Gofurova K.

Mahalliy budjet xarajatlarini hududlar ijtimoiy-iqtsodiy rivojlanishiga ta’siri ... 166
Hazratqulov Shahboz Boboqul o‘g‘li

Influence of Digital Technologies on Economic Growth of the Republic of Uzbekistan ... 170
Igamberdiyeva Kunduz Ergashevna

Transmilliy kompaniyalarning tashqi bozorlar uchun marketing strategiyalari va marketing tadqiqotlarini o‘tkazish amaliyoti ... 174
Jo‘rayeva Zilola Turobovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi

Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari ... 178
Kamilova Iroda Xusnitdinovna

Korxonalarda inqirozga qarshi moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish ... 183
Latipova Shaxnoza Maxmudovna

Tijorat banklari faoliyatida onlayn tizimlarining tutgan o‘rni va ularning rivojlanishi ... 188
Raxmataliyev Muzaffar Eshdavlatovich

Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik faoliyatining ta’sirini baholashning nazariy asoslari ... 194
Fayziyeva Dilsuz Bahodirovna

O‘zbekiston Respublikasini "yashil" iqtisodiyotga o‘tish samaradorligini oshirish ... 200
Mirzayev Bexruz Abdulla o‘g‘li

Andijon viloyatida kambag‘allik darajasini qisqarishiga ta‘sir etuvchi ko‘rsatkichlar ... 214
Musaeva Ziyoda Allayarovna

O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligi eksportida marketing muammolari ... 218
Musyeva Shoira Azimovna, Agzamov Avazxon Talgatovich

Respublikamizda parranda bosh sonining hozirgi holati va uning istiqbollari ... 223
Akramova Nargiza Axrorovna

Menejmentda ishbilarmonlik kommunikatsiyalaridan foydalanishda optimal strategiyalarini qo‘llash shart-sharoitlari ... 227
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi

Raqamlashtirish sharoitida innovatsion faoliyatning o‘ziga xos xususiyatlari ... 231
Nazarova Latofat Toirjon qizi

O‘zbekistonda masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari ... 235
Nurmuxammedov Matlab Yunusovich

Davlat aktivlarini samarali boshqarish hamda nazorat qilishni takomillashtirish 240
Mirzayev O., Nazarov G'ayrat Olim o'g'li

Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv 246
O. U. Shomurodov, Z. U. Uroqov, A. T. Ablahatov, A. A. Suyarov, J. S. Urazov

Methodological Aspects for Branding in Private Schools 251
Odilova Sitora Sayfitdin qizi

Совершенствование процедуры оценки эффективности и результативности расходов государственного сектора 256
Олимов Элёр Фазлиддин угли, Искандаров Суннатилло Бахриддин угли

Logistika xizmatlari samaradorligini oshirishda blokcheyn texnologiyalardan foydalanish 261
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich

Markaziy Osiyoda energetika bozorini rivojlantirishning kelgusi istiqboli va imkoniyatlari 267
Saidov Mash'al Samadovich, Umarova Irodaxon Nuraliyevna

Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda sug'urta bozorining innovatsion usullaridan foydalanishning konseptual asoslari 275
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi

Oliy ta'limda boshqaruv strategiyalari va ularni amalga oshirish mexanizmi 279
Saidqulova Firuza Farmonovna

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromadlarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari 283
Salimov Sherzod Baxtiyorovich

O'zbekiston Respublikasidagi mavjud suv resurslarining iqtisodiy holati tahlili 288
Shanazarova Gulyora Baxtiyarovna

Tijorat banklari kredit risklarini kamaytirish yo'llari 294
Tulkinova Maftuna Anvarbek qizi

The use of Intellectual Systems in the Improvement of the Educational Process Management System in Higher Educational Institutions 303
Umarova Dilfuza Rakhmatilla qizi

Oliy ta'lim tizimida yangi iqtisodiy mexanizmlarni shakllantirish 307
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich

Global iqtisodiy sharoitida moliyaviy hisobotlar auditida muhimlilikni baholashni xalqaro stanadartlar asosida takomillashtirish 311
Xasanova Nasiba Tolliboy qizi

Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni tashkil etish istiqbollari 314
Yuldasheva Kamola Miraliyevna

Oliy ta'lim muassasalarida gibrid bulut xizmat modelini qo'llash mexanizmini ishlab chiqish 319
Zaripov Bahodir Bobomurod o'g'li

Роль инвестиций в ситеме железнодорожного транспрта в Республике Узбекистан 325
Акбарова Лайло Упашевна

Gidrotexnik inshootlar betonlarini samaradorligini tahlil qilish va oshirish natijalari 330
Asqarov B. A., Karimov M. U., Xolmirzayev S.T., Obidjonov J. T.

Maxsus iqtisodiy zonalar hududiga jalb etilgan investitsiyalar to'g'risida 334
Davlayev G'olib Ashurovich

Yangi xizmat turi xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishning metodologiyasi 337
Djurayeva Dilnoza Davron qizi

Mintaqalar innovatsion salohiyatini baholashning uslubiy yondashuvlari 343
J. A. Ismatullayev, D. X. O'rinov

Milliy qayta sug'urtalovchilarning xalqaro sug'urta bozoriga kirib borishi va kutilayotgan xavf-xatarlar 348
Jorabayev Jasur Abduraxmanovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tovarlar auditi natijalarini auditorlik hisobotida aks ettirish tartibi 354
Ibragimov M. M., Ergashev O. F.

Turistik destinatsiyalarni tashkil etish va rivojlantirishning xorijiy tajribalari 358
Karimov Anvar Aktam o'g'li

Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari 362
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich

Iqtisodiy xavfsizlikning institutsional tizimini tadqiq etishga uslubiy yondashuvlar 367
Mamatov Axmetjon Atajanovich, Allaberganov Zakir Gayibovich

Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlari 373
Mamatov Mamajan Axmadjonovich

Paxta-to'qimachilik klasterlari eksport faoliyatini rivojlantirishning xorij tajribasi 380
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich

Korxonalar raqobatbardoshligini oshirish muammolari va dolzarb vazifalari 386
Musyeva Shoira Azimovna

Устойчивый и инклюзивный рост: взаимосвязь экономического прогресса с социальным равенством и экологическим управлением 390
Нодирбек Холбаев

Mintaqalarni investitsion jozibadorligini taraqqiyot strategiyasiga ta'sirini statistik baholash 396
Nuriddinov Zufar Akbarovich

Финансирование каракулеводства: преодоление финансовых вызовов в пустынных регионах Узбекистана 402
Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич

O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish 408
Oybek Elmuratov

Intellektual mulkning iqtisodiy mazmuni va tarixiy rivojlanish bosqichlari 411
Maxmudova Nargiza Davlyat qizi

Implementation and use of Digital Technologies in Logistics Abstract 416
Kushakova Mamura, Koshakova Mukhlisa Surat qizi

Innovatsion iqtisodiyot tushunchasining mazmun mohiyati 421
Abduqaxorov Bekzod O'tkir o'g'li

Raqamlashtirish iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshligini oshirish omili sifatida 426
Mamajonova Durdonahon Mamaruzi qizi

O'zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri 431
Norqobilov Akobir Iso o'g'li

Инновационные методы переработки горных отходов для экологической устойчивости в Узбекистане 437
Аскаров Бахтиер Аскарович, Собирова Мукаддас Хамидуллаева

Опыт зарубежных стран по стимулированию производства сельскохозяйственной продукции и перспективы внедрения в Узбекистан 442
Холиков Сулаймон Уткир угли

Xo'jalik yurituvchi subyektlarda strategik boshqaruv hisobini tashkil qilishning uslubiy jihatlari 447
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna

O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishni statistik tahlili 452
Sayfullayev Siddik Nosirovich

Sug'urta tashkilotining innovatsion risklarini baholash 457
Sattorov Shoxrux Maxmudjon o'g'li

Kapital bozori rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari 462
Turdiyeva Uzayda Omirbayevna

Адаптивный искусственный интеллект в управлении человеческими ресурсами 469
Хайдарова Малика Шокирджановна

Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mablag'lardan samarali foydalanishga xizmat qiluvchi zamonaviy va istiqbolga mo'ljallangan huquqiy asoslarning yaratilganligi to'g'risida 478
Xayriddinov Shuxrat Botirovich

Investitsiya loyihalariga ta'sir qiluvchi risklarni sifat jihatdan baholash usullarining o'ziga xos xususiyatlari 482
Shaislamova Nargiza Kabilovna

Tijorat banklari tomonidan investitsion loyihalarni kreditlash tartib va ularni takomillashtirish yo'llari 491
Yunusova Ozoda Anvarjon qizi

Hududlar iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda soliq salohiyatini oshirishning nazariy jihatlari 498
E. N. Raximov

Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi 504
Avazov Ilxom Ravshanovich

Inson resurslarini boshqarishning innovatsion usullarini joriy etish vositalarini ishlab chiqish 509
Djuraeva Guzal Shavkatovna

Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish 513
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li

Korporativ qimmatli qog'ozlar asosida korxonalarni moliyalashtirishning ilg'or xorij tajribalari 517
Igitov Jurabek Kuzibekovich

The impact of corporate governance on firm performance and financial stability 524
Muhammadyor Yunusov

Mintaqalarda kamg'allik darajasini pasaytirish va xorij tajribasidan foydalanish yo'llari 537
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna

Makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash soliq ma'muriyatchiligini samarali tashkil etish yo'llari 541
Mutalova Dilorom Maxamadjanovna, Kenjaboyeva Nigina

Iqtisodiy savodxonlik hamda tadbirkorlik qobiliyati o'rtasidagi to'g'ri nisbatdagi bog'liqlik munosabatining fundamental asoslari 544
Tuxtayeva Muyassar Shovkat qizi

Korxonalarning bankrotlik riskini baholashning xalqaro modellari 550
Umarova Hulkar Umidulloyevna

O'zbekistonda korxona boshqaruvida kadrlar salohiyatidan foydalanish amaliyotini rivojlantirishning xorij tajribasi 555
Do'stova Aziza Qahramonovna

Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv tizimining xususiyatlari 559
Iroda Majidova

Ziyorat turizmini rivojlantirishning muhim xususiyatlari 565
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shukurov Tohirjon Izzatullo o'g'li

Qandolat mahsulotlari bozorida marketing tadqiqotlarini asosiy yo'nalishlari 569
Tuychiyeva Vasila Faxriddin qizi

"Зелёная экономика" как фактор повышения экономического роста страны 573
Тураева Адиба Икрамовна

Oilada sarf-xarajatlar samarasiga erishishning muhimligi 580
Xasanov Rustam Rabimovich

Aholi farovonlik darajasidagi farqlarni tartiblash yo'nalishlari 583
Xasanov Rustam Rabimovich, Turdiyev Zoxidjon Rustamovich

Совершенствование оценки стоимости объектов недвижимости в Узбекистане на основе зарубежного опыта........ 588
Хомитов К. З., Халилова Л. Ш.

Mamlakatimizda qishloq xo'jaligida kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ahamiyati........ 594
Choriyeva Nigina Kaxramonovna

Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish yo'llari 598
Alimbayeva Sevara Alimbayevna

Yengil sanoatni rivojlanishida Germaniya tajribasi........ 601
F. Jumaniyazova, G'ulomov Ibroxim Rustam o'g'li

The efficiency of usage of Islamic finance instruments in security market........ 607
Khasanov Umarbek Begmat ugli

Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari........ 613
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich

O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini tashkil qilinishining hozirgi holati va muammolari 621
Nutfulloev Tolib G'olib o'g'li

Mehnat bozorida raqamli texnologiyalardan foydalanish metodologiyasini takomillashtirish 627
Maxammadiyev M. M.

Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish sharoitida mahsulot tannarxini optimallashtirish asoslari........ 632
Narzullayeva Gulchehra Salimovna

Elektron pullarni rivojlantirish yo'llari 636
Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li

Загрязнение окружающей среды в Узбекистане: проблемы, причины и пути решения........ 644
Ишонкулова Феруза Асатовна, Шукуров Тимур Умидович

Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarini transformatsiyalash modeli orqali takomillashtirish 649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyevna

Land Tax Received From Individuals and its Share in the Budget of the Republic of Uzbekistan........ 656
Hakimov Feruz Khurshid ugli

O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyot va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xarajatlar tahlili........ 659
Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi, Sharapova Mashxura Azadovna

Qurilish xizmatlari ma'lumotlar tizimini takomillashitirish imkoniyatlari........ 665
Nurfayziyev Zayniddin Boymurodovich, Nurfayziyev Elyor Zayniddinovich

Ipotekali kreditlashni rivojlantirishning xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda tatbiq etish yo'llari........ 670
Turdiev Shaxriddin Erxonovich

Suv resurslaridan foydalanishda xorij tajribalari 675
Berdiyev Anvar Abdivaliyevich

Auditda yetarli va mos dalillarni to'plash tartibi 681
Meliyev Isroil Ismoilovich

"Yashil" iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi........ 686
Urunbayev Saparbek Samatovich

Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari........ 692
Xolmuradov Raxmatilla Ne'matillaevich

O'zbekiston mahsulotlarining tashqi bozordagi raqobatbardoshligi xususiyatlari va onlayn platformalar........ 699
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich

Factors affecting investment attractiveness in the global investment landscape........ 704
Otaboev Akhmed Makhsudbek o'g'li, Juliana Juliana, Fazliddin Nasriddinov

Xalqaro migratsiyaning O‘zbekiston mehnat bozori va inson kapitaliga ta’siri 709
Tilabova Kumush Farhod qizi

Анализ и оценка естественного освещения помещений образовательных учреждений 714
Пирмухамедова Шахноза

Актуальные вопросы укрепления доверия населения к банковской системы Республики Узбекистан 719
Рузибоева Нилуфар Тулкин кизи

Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли 725
Бибутова Шахло Саъдуллаевна

Iqtisodiyotni rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarni tashkil etishning afzalliklari va muammolari 730
Axmedova Dilbar Buronovna

Natijaga yo‘naltirilgan budjetlashtirishda sog‘liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishning mohiyati 734
Ishmanova Diana Nurmamadovna

Oziq-ovqat sanoatini tashkiliy-iqtisodiy jihatdan rivojlanti-rishning nazariy asoslari 737
Muxtorova Madina Azamat qizi

Ipoteka kreditlari sohasidagi islohotlar va kelajakdagi istiqbollar 741
A’zamxo‘jayeva Nihola Sulaymon qizi

Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari 746
Yodgorova Xalima To‘lqinovna

Budjet ijrosini samarali ta’minlashda davlat xaridlarining ahamiyati 752
Sholdarov Dilshod Azimiddin o‘g‘li, Fayzullayeva Zilola Ravshanovna

Aholi sog‘ligi – milliy boylikning tarkibi va jamiyat taraqqiyotining muhim shartidir 763
Djumabayeva Shaira Xalillayevna

Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari: hisob siyosati 769
Rizayev Nurbek Kodirovich, Mamatova Charos Shavkiddinovna

Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsion muhitning o‘rni 778
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna

Davlat ishtirokidagi korxonalarda korporativ ijtimoiy mas’uliyat (“Rossiya temir yo‘llari” OAJ misolida) 784
Xidirova Marg‘uba Rustamovna, Saidqulov Avazbek Botirqul o‘g‘li

Raqamli transformatsiyaning O‘zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta’siri 790
Saitkamolov Muxammadxo‘ja Sobirxo‘ja o‘g‘li, Markabayeva Jansaya Aybek qizi

YENGIL SANOATNI RIVOJLANISHIDA GERMANIYA TAJRIBASI

F. Jumaniyazova
PhD, ISFT instituti dotsenti

G'ulomov Ibroxim Rustam o'g'li
ISFT instituti O'quv ishlari bo'yicha rektor maslahatchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Germaniya yengil sanoatining rivojlanish jarayonlari, uning afzalliklari, kiyim-kechak, to'qimachilik sanoatining rivojlanish tendensiyalarini o'sishi, kapital sig'imining oshishi va bozor konsalidatsiyalashuvining boshlanishi, ishlab chiqarishning avtomatlashuvi va samaradorligini o'sishi, xalqaro bozorlar tomonidan raqobatning kuchayishi bu ham tarmoqdagi o'zaro munosabatlarni xarakteri va tarkibiy tuzilmasining o'zgarishlari o'rganib chiqilgan, O'zbekistonga mos jihatlari tahlil qilingan va asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Germaniya yengil sanoati,yirik,o'rta, kichik korxonalar, ishlab chiqarish, talab-taklif, iqtisodiyot, kiyim- kechak, to'qimachilik, takomillashtirish, rivojlantirish.

Abstract: This article examines the development processes of the German light industry, its advantages, the growth of development trends in the clothing, textile industry, the increase in capital capacity and the beginning of market consolidation, the increase in automation and efficiency of production, the increase in competition by international markets, which are also changes in the character and structural structure ofAspects relevant to Uzbekistan have been analyzed and substantiated.

Key words: German light industry,large,medium, small enterprises, production, supply and demand, economy, clothing, textiles, improvement, development.

Аннотация: В данной статье рассматриваются процессы развития немецкой легкой промышленности, ее преимущества, нарастание тенденций развития швейной, текстильной промышленности, увеличение капиталоемкости и начало консолидации рынка, рост автоматизации и эффективности производства, усиление конкуренции со стороны международных рынков. Были проанализированы и обоснованы аспекты, подходящие для Узбекистана.

Ключевые слова: немецкая легкая промышленность, крупные,средние, малые предприятия, производство, спрос-предложение, экономика, одежда, текстиль, улучшение, развитие.

KIRISH

Hozirgi paytda O'zbekiston yengil sanoati oldiga, jumladan, zamonaviy texnologiyalar asosida paxta tolasini chuqur qayta ishlash yo'li bilan tashqi va ichki bozorda talab yuqori bo'lgan tayyor, ekologik toza to'qimachilik va yengil sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini 2030-yilda 5,6 martaga oshirishdek ulkan vazifa qo'yilmoqda[1]. Bu bejiz emas, albatta. Chunki XX asrning ikkinchi yarmidayoq dunyo miqyosida yengil sanoat global

1 Karimov I.A. Bosh maqsadimiz – mavjud qiyinchiliklarga qaramasdan, olib borayotgan islohotlarni, iqtisodiyotimizda tarkibiy o'zgarishlarni izchil davom ettirish, xususiy mulkchilik, kichik biznes va tadbirkorlikka yanada keng yo'l ochib berish hisobidan oldinga yurishdir. // Xalq so'zi, 2016-yil 16-yanvar.

tarmoqqa aylandi. 1970-yillarning boshlaridan hozirgi paytga qadar u uchun mahsulot ishlab chiqarish va xalqaro savdo oqimlari intensivligining, uncha katta bo'lmagan tebranishlarni hisobga olmaganda, uzluksiz ravishda o'sib borishi xarakterli. 1955–2000-yillar oralig'ida to'qimachilik mahsulotlari bilan savdo qilish hajmi qiymatiy ifodada 34 martaga, kiyim-bosh mahsulotlari esa 249 martaga o'sgan[2]. 2014-yilga kelib kiyim-bosh va to'qimachilik mahsulotlarining xalqaro savdo hajmi 906,0 mlrd. AQSH dollariga yetdi va jahon tovarlar eksportining 4,0%ini tashkil etadi[3].

Dunyodagi taraqqiy etgan mamlakatlarning juda ko'pchiligida aynan yengil sanoat va birinchi navbatda, uning to'qimachilik tarmog'i va kiyim-kechak ishlab chiqarish, ma'lum bir bosqichlarda iqtisodiy rivojlanishning o'ziga xos trampliniga aylangan. Hozirgi vaqtda ham aynan yengil sanoat dunyoning rivojlanayotgan mamlakatlari uchun strategik muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular tomonidan kiyim-kechak eksportining 70,0%gacha bo'lgan qismi amalga oshirilmoqda. Iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti (IHRT)ning bashoratlariga ko'ra, 2030 yilga kelib aynan rivojlanayotgan mamlakatlarning hissasiga jahon yalpi ichki mahsulotining 60,0%ga yaqin qismi to'g'ri keladi. Bunday o'sishga yengil sanoat o'zining katta hissasini qo'shishi mumkin. Yengil sanoat iqtisodiyotning muhim ko'p yo'nalishli va investision jozibador sektori hisoblanadi. U moliyaviy resurslarining yuqori ayla-nuvchanligi bilan bir qatorda, potensial nuqtai-nazardan yetarli darajada yuqori rentabelli tarmoq hisoblanadi, aylanma mablag'larga nisbatan uncha katta bo'lmagan ehtiyojning mavjudligi bilan xarakterlanadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Yengil sanoatni xorij tajribasida o'rganish jarayoni masalaning ayrim jihatlari rossiyalik iqtisodchi olimlardan Bard V.S., Vasilyeva V.M., Gorskiy I.V., Dadalko V.A., Juravleva L.V., Kadomseva S.V., Karavayeva I.V., Kovalev V.V., Kovaleva A.M., Knyazev V.K., Lapusta M.G., Maskulyak I.D., Mazurina T.V., Mardarovskaya Yu.V., Milyakov N.V., Mesheryakova O.V., Oreshin V.P, Pavlova L.P., Panskov V.G., Pushkareva V.M., Rumyanseva Ye.V., Romanovskiy M.V., Stanislavchik U.N., Skamay L.G., Trenev N.N., Chernik D.G., Yutkina T.F.,Yanjul I.I. va boshqalar tomonidan tadqiq qilingan[4].

Xususan Yengil sanoat bo'yicha ko'pgina olimlar asarlarida mulohazalar uchraydi, Misol uchun, Richard Florida "The Rise of the Creative Class" kitobi yengil sanoatning jamiyatga, iqtisodiyotga va madaniyatga ta'siri haqida muhim mulohazalar qiladi[5]. Boshqa olimlar esa, yengil sanoatning ekologik ta'sirini, ijtimoiy va iqtisodiy oqibatlarni o'rganish uchun xizmat qilganlar.

Germaniyada yengil sanoat bo'yicha ilmiy izlanishlar ko'p olimlar tomonidan olib borilmoqda. Misol uchun, Max Weber "The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism"[6] asarida yengil sanoatning iqtisodiyot va madaniyatga ta'siri haqida mulohazalar qiladi. Johann Wolfgang von Goethe esa, yengil sanoatning madaniyat va san'at sohasiga ta'sirini o'rganish uchun muhim ishlar yaratgan. Boshqa mashhur German olimlari shu sohada ilmiy izlanishlar olib boradilar va ularga o'zlarining fikrlarini ifoda qiladilar.

TAHLIL VA NATIJALAR MUHOKAMASI

Yengil sanoat Germaniya iqtisodiyotining qadimiy tarmoqlaridan biri hisoblanadi.

Tarixan bu sohadagi ishlab chiqarish Shimoliy Reyn va Vestfaliya, Baden-Vyurtemberg, Saksoniya, Quyi Saksoniyaning ayrim shaharlari, Tyuringiya va Gessenda, rivojlangan agrar va qulay geografik sharoitdagi aholi zich joylashgan yerlarda to'plangan. Xuddi shu holat talab (sig'imli bozorlar) va taklif (qulay infratuzilmali va asosiy taminot (yetkazib beruvchi) bozorlariga chiqish imkoniga hamda nisbatan zich joylashgan mehnat resurslariga ega bo'lgan mintaqalar) asosida yengil sanoat tarmog'i rivojlanishiga ta`sir ko'rsatgan.

Ikkinchi jahon urushining tugashi Germaniya yengil sanoatining yuksalishini boshlab bergan. Bu talabning o'sishi bilan bog'liq bo'lib, uni moliyaviy resurslarning yetarli bo'lmaganligi uchun import mahsulotlari hisobidan

2 Au K.F., Chan N.Y. The World Textile and Clothing Trade: Globalization versus Regionalization. The Hong Kong Polytechnic University, Hong Kong. OECD, 2004; A New World Map in Textilesand Clothing. Adjusting to Change.OECD.

3 WTO.International Trade Statistics. 2014. URL: http: // www.wto.org.

4 Qarang: Бард В.С., Павлова Л.П. Налоги в условиях экономической интеграции. – М.: КНОРУС, 2004. -240 с. Бюджетная система Российской Федерации: Учебник. Под ред. М.В. Романовского, О.В. Врублевской. –М.: Юрайт, 2001. Бюджетная система Российской Федерации. Учебник.Под ред. Г.Б. Поляка. –М.: ЮНИТИ, 2001. Васильева М.В. Финансовая политика: учеб.пособие. – Ростов н/Д: "Феникс", 2008. – 220 с. Журавлева Л.В. Бюджетная политика как метод государственного регулирования. –М.: Дело ЛТД, 2001. Орешин В.П. Государственное регулирование национальной экономики: Учебное пособие. –М.: Юрист, 1999.Пансков В.Г. Налоги и налогообложение в Российской Федерации. – М., 2006. Пеньков Б.Е. Налоговый импульс экономического роста // Экономист, 2005. №6. Пушкарева В.М. История финансовой мысли и политики налогов: Учебное пособие. –М.:Финансы и статистика, 2003. Румянцева Е.Е. О новых подходах к управлению финансами предприятий // Финансы и кредит. 2004. №24. Янжул И.И. Основы начала финансовой науки: Учение о государственных доходах. – М.: Статус, 2002. и др.

5 https://en.m.wikipedia.org/wiki/Richard_Florida#:~:text=Florida's%20theory%20asserts%20that%20metropolitan,

6 https://www.britannica.com/money/Protestant-ethic#:~:text=Max%20Weber%2C%201918.&text=Protestant%20ethic%2C%20in%20s.

qondirishning iloji bo‘lmagan. 1960-yillarning o‘rtalariga kelib tarmoqda faoliyat ko‘rsatuvchi subyektlar soni qisqara boshlagan. Sababi sodir bo‘lgan keskin texnologik o‘zgarishlar. Ular kapital sig‘imining oshishi va bozorlar konsolidatsiyalashuvining boshlanishi bilan ishlab chiqarishning avtomatlashuvi va samaradorligining o‘sishiga olib kelgan. Bundan tashqari, xalqaro bozorlar tomonidan raqobatning kuchayishi, bu ham tarmoqdagi o‘zaro munosabatlar xarakteri va uning tarkibiy tuzilmasining o‘zgarishiga olib kelgan.

1970-yillarning oxiridan 1990-yillarning o‘rtalarigacha Germaniya yengil sanoatidagi tarkibiy o‘zgarishlar keng ko‘lamli xarakter kasb etadi:bandlik siqiladi; bozorning tarkibiy tuzilmasi va ixtisoslashuvi o‘zgaradi.1980-yillardan boshlab nemis yengilsa sanoati chuqur transformatsion jarayonlarni boshidan kechiradi va buning natijasida, 2010-yilga kelib, Germaniya yirik iste’molchiga va Yevropa Ittifoqidada kiyim-kechak ishlab chiqarish bo‘yicha 3-o‘rinda turuvchi ishlab chiqaruvchiga aylandi. Germaniya yengil sanoatining 30 yil ichida restrukturizatsiya qilinishini quyidagi 3 bosqichga bo‘lish mumkin: tarmoq tuzilmasini qayta qurish; xalqaro integratsiyalashuv; innovatsion yetakchilikni ta’minlash.

Birinchi bosqich – tarmoq tuzilmasini qayta qurish (1970–1990-yillar). Bu bosqich tarmoqda bandlikning keskin zichlashuvi (qisqarishi) bilan xarakterlanadi. Sababi: umumiy talabning kamayishi va arzon importning ko‘payishidir. Tarmoq, tuzilmasini qayta tashkil etish raqobatning keskinlashuvi sharoitida yuqori samaradorlikka erishish maqsadida amalga oshirilgan. 1970-yillardayok tarmoqda kompaniya va band bo‘lganlar sonining kamayishi tendensiyasi vujudga kelgan va u hozirgi paytgacha davom etmoqda. So‘nggi 32 yil davomida postindustrial jamiyatga o‘tish jarayonida yengil sanoat o‘zining 93% subyektlaridan va 91% ishchi kuchidan mahrum bo‘lgan.

Ikkinchi bosqich – xalqaro vertikal integratsiya (1990-yillardan 2000-yillarning boshigacha). Ushbu bosqich jahon iqtisodiyotida globallashuv jarayonlarining kuchayishi bilan sodir bo‘lgan. Tarmoq qayta qurish uchun yangi impuls oladi. Ishlab chiqaruvchilarning diqqat markazida raqobat afzalliklarining yangi manbai sifatida logistika, marketing va dizayn turadi hamda ular xalqaro vertikal integratsiyalashgan tuzilmalarning jadal suratlarda shakllanishiga olib kelgan. Kompaniyalar va band bo‘lganlar soni qisqarishining davom etishi tarmoqni qayta qurish natijasi bo‘lgan. 1990-yillar boshida 2009-yilgacha yengil sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish Germaniyada har yili 7–11%ga kamaygan. Eng katta qisqarish 2009-yilga to‘gri kelgan (18%ga). Buning sababi, birinchi navbatda, global jahon inqirozidir. Faqat 2010-yilga kelib qisqarish o‘z o‘rnini 7%li darajadagi o‘sishga bo‘shatib bergan.

Uchinchi bosqich – innovatsion yetakchilik (2005-yildan hozirgi vaqtgacha). 2005-yilda kvotalashtirishning bekor qilinishi va xalqaro savdoning liberallashtirilishi bilan 30 yillik qayta qurishning 3-bosqichi boshlandi va u ishlab chiqarish jarayonlarining kapital, fan va innovatsion sig‘imli intensiv bosqichlarida Germaniyaning ixtisoslashuvini yakuniy mustahkamladi. Mamlakat fan va ishlanmalarga yirik mablag‘larni kuzdatutuvchi texnik tuqimachilikni ishlab chiqarish bo‘yicha jahon yetakchisiga aylandi.

Hozirgi vaqtda Germaniya yengil sanoat mahsulotlarini (asosan, to‘qimachilik va kiyim-kechak) eksport qilish bo‘yicha dunyoda Xitoy va Italiyadan sung 3-o‘rinda turadi. Eksport xajmining to‘qimachilik va kiyim-kechak ichki ishlab chiqarish xajmiga nisbati 1970 yildagi 10%dan 2012-yilda 43,7%ga yetdi.

Germaniyaning asosiy savdo hamkorlari Yevropa Ittifoqining a`zolari hisoblanib, ularga to‘qimachilik va kiyim-kechak eksportining 71,2% ga to‘g‘ri keladi. Yevropa qolgan mamlakatlarining hissasi 17,6%, Osiyo mamlakatlariniki esa 5,6%. Shunday qilib, nemis eksportining 88,8%i ichki yevropa harakteriga ega. Eksport daromadlari ikki asosiy sektor o‘rtasida quyidagi nisbatda taqsimlangan: eksport tushumlarining 41 % kiyim-kechakka va 59% to‘kimachilikka to‘gri keladi.

Germaniya Yevropa Ittifoqida kiyim-kechak va to‘qimachilikning yirik hamda to‘qimachilikning dunyoda ikkinchi (AQSHdan so‘ng) import qiluvchisidir. Mamlakat milliy ishlab chqaruvchilari nemis bozorining 5%ga yaqinini taminlaydi. Bu hissaning asosiy qismi o‘rta va yuqori baholar segmentidagi yuqori sifatli mahsulot ishlab chiqaruvchilarga to‘g‘ri keladi. Ichki ishlab chiqarish, shuningdek, texnik to‘qimachilik mahsulotlari ishlab chiqarishda ham hal qiluvchi ahamiyatga ega. 1990-yillarning o‘rtalarida bu segment real ifodada 40%gacha yetib borgan.

Yengil sanoat mahsulotlarining importi mamlakatdagi jami savdolarning 90%idan ko‘prog‘ini tashkil etadi. Asosiy mol yetkazib beruvchilar Osiyo mamlakatlari (hissasi 51,9%), so‘ng Yevropa Ittifoqi mamlakatlari (hissasi – 29,5%) va boshqa Yevropa mamlakatlari (hissasi 14,7%) hisoblanadi. Mamlakatlar o‘rtasida eng katta hissa Xitoy (28%), Turkiya (10,8%) va Bangladeshta (8,8%) to‘g‘ri keladi. Sunti 10 yil ichida to‘qimachilik va tikuvchilik sektorlarida o‘sishning ijobiy tendensiyasi kuzatilmoqda (inqirozli 2008–2009-yillar bundan mustasno).

Germaniya yengil sanoat mahsulotlari bozorining 43-46%i tarmoq daromadlarining 10%ini o‘zida mujassam etuvchi kichik va o‘rta kompaniyalardan iborat. Shunday qilib, bozor ishtirokchilarining qariyb yarmi uncha katta bo‘lmagan oilaviy firmalardan iborat bo‘lib, ularning umumiy daromadlari hissasi soni 1%dan oshmaydigan yirik subyektlarning daromadlari hissasiga to‘g‘ri keladi. Tarkib topgan bunday tarkibiy tuzilma bank sektoriga

kuchli tarzda yo'naltirilgan Germaniya moliya tizimining o'ziga xos xususiyatlari va tarmoq rivojlanishining umumiy tendensiyalari natijasidir. Mamlakatning moliyaviy tizimi universal banklarga tayangan bo'lib, ular tijorat banklari, kooperativ kredit va turli xil ijtimoiy-huquqiy kredit institutlarini o'z ichiga qamrab oladi. So'nggi ikki tipdagi institutlar(XIX asrda paydo bo'lgan va Ikkinchi jahon urushidan so'ngi faoliyatini intensiv kengaytirgan)ning asosiy vazifalari o'z a`zolarining ehtiyojlarini, turli moliyaviy instrumentlarni qo'llanilishi bilan qondirish hisoblanadi. Birinchi navbatda, faoliyati foyda olishga qaratilgan tijorat banklaridan farqli o'laroq, kooperativ va boshqa moliyaviy institutlar, ular taraqqiyotini tezlashtirib, kichik hamda o'rta biznesni rivojlantirish va kreditlashtirish uchun imkoniyatlarning keng spektrini taqdim etadilar. Bir korxonaga to'g'ri keladigan tushum darajasining ancha yuqori ekanligi to'qimachilik va kiyim-kechak bozorlarining asosiy xususiyatlaridan biridir: kiyim-kechak ishlab chiqarish tarmog'ining o'rtacha daromadi bir qator guruhlar bo'yicha to'qimachilik tarmog'iga nisbatan 1,8 barobar yuqori hisoblanadi.

Bozorning yangi tendensiyalari qatoriga elektron savdoning yuqori intensivligini ko'rsatish mumkin. Masalan, 2011-yilda kiyim-kechak onlayn tizimida buyurtma beriladigan ommabop mahsulotta aylandi. Buning natijasida Germaniya kompaniyalarining deyarli 47%i bu mahsulotni sotishga ixtisoslashmoqda.

Amalga oshirilgan tahlil tarmoqda ishlab chiqaruvchilarning quyidagi ikki guruhi mavjud ekanligini ko'rsatmoqda:

a) nisbatan uncha katta bo'lmagan (asosan, oilaviy) kompaniyalar;

b) yirik xalqaro kompaniyalar.

Birinchi guruhga kiruvchi kompaniyalar o'z pozisiyalarini mamlakat rivojlanishining tarixi o'ziga xos xususiyatlari hamda yuqori darajadagi raqobatga o'tish sababi bilan saqlab qolmoqdalar. Ular iste`molchilar e'tiborini kam xarajatlar bilan emas, balki yuqori sifat, brend, dizayn va ishlab chiqarilayotgan mahsulotning innovatsion xarakteri bilan o'zlariga qaratadilar. Yirik kompaniyalarning vujudga kelishini esa globalizatsiya jarayonlari natijasi va rivojlanayotgan mamlakatlardagi "o'yinchi"larning ekspansiyasiga javob sifatida qarash kerak. Bozorning bu "o'yinchi"lari global ishlab chiqarish zanjirlarini shakllantirib, turli tuman autsorsing sxemalarida ishtirok etadilar. Bir vaqtning uzida ular ishlab chiqarilayotgan mahsulotning sifatini taminlash maqsadida ishlab chiqarishning barcha bosqichlari ustidan nazoratni o'zlarida saqlab qoladilar. Davlat mahsulotni standartizatsiyalash va sertifikatsiyalash tizimlari hamda importta cheklovlar kiritish orqali yengil sanoatni tartibga solishda katta rol o'ynaydi. Qo'llanilayotgan importta cheklovlar orasida mahsulot kelib chiqadigan mamlakatta talablar va yil qoidalarida ko'zda tutilgan import tarifi muhim ahamiyatga ega. Masalan, import o'rtacha tarifi boshqa tarmoqlarga nisbatan yuqoriroq darajada, yani 7–12% atrofida o'rnatilgan". Milliy ishlab chqaruvchilarni qo'llab-quvatlash va himoya qilishga federal va mintaqaviy darajada turli davlat va nodavlat tuzilmalari xizmat qiladi. Ular qatoriga: "Gesamttextil – Gesamtverband der deutschen Textil – und Mode industrie", "Textination", "Bundesverband des Deutschen Textileinzelhandels", "ZGV Mittelstandsverbund"larni kiritish mumkin. Ular yengil sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini bozorning tarkib topgan tarkibiy tuzilmasini saqlagan holda notarifli tartibga solish choralari orqali qullab-quvvatlaydilar.

Germaniya yengil sanoatining dinamik tarzda transformatsiyalashuvi davom etmoqda. O'zgarishlar Xitoy tomonidan raqobat bosimi tez sur'atlarda o'sib borishining ta`siri ostida sodir bo'lmoqda. Xitoy tovarlari oqimiga to'sqinlik qilish uchun Xitoyning jahon Savdo Tashkilotiga a`zo bo'lishi munosabati bilan alohida shartlar doirasidagi ximoya choralaridan foydalanmoqda. Biroq Xitoyning Savdo Tashkilotiga a'zo bo'lishi bilan uning juda katta ichki bozori xam ochildiki, bu narsa nemis ishlab chqaruvchilarining rivojlanishi uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. Natijada, 2012-yilning dastlabki 3 choragida Germaniyadan Xitoyga yengil sanoat mahsulotlarini eksport kilish 2011-yilning shu davriga nisbatan 11,3% ga oshgan. Biroq hozirgi paytda nemislar tomonidan yetkazib berilayotgan tovarlar Xitoyning Germaniyadan importining 3,6%ini tashkil etmoqda, xolos.

Xitoydan tashqari, Germaniya ishlab chqaruvchilari nisbatan pastroq baholar segmentida Ruminiya, Hindiston, Pokiston va Vyetnam tomonidan raqobat bosimini his qilmoqda. Kelajakda Turkiya xam sezilarli darajada xavf solishi mumkin. Chunki u xam keyingi yillarda ishlab chiqarish zanjiridagi yuqori segmentlarni o'zlashtirib, ishonchli sifatiy o'sishni namoyon etmoqda.

Tarmoq taraqqiyotining prognozlari, asosan, yengil sanoat mahsulotlari milliy ishlab chiqarishining qisqarishiga xos bo'lgan amaldagi tendensiyaning saqlanib qolishi mumkinligini ko'rsatmoqda.Bunday vaziyatda o'sish texnik to'qimachilikni ishlab chiqarib, shuningdek, yangi mahsulotlarni yaratish dvigateli bo'lishi mumkin, ularning foydalilik darajasi Germaniya sanoatidagi o'rtacha darajadan 25,0%ga yuqoridir.

Germaniya yengil sanoati XX asrning ikkinchi yarmidan XXI asirning boshlariga kadar chuqur qayta tuzilmaviy o'zgarishlar orqali urushdan keyingi "bum"dan jahon bozoridagi raqobat kurashi sharoitida rivojlanish strategiyasini yaratishgacha bo'lgan yo'lni bosib o'tdi. 30 yildan kuproq vaqtta chuzilgan tarmoq tarkibiy

tuzilmasidagi tub oʻzgarishlar ishlab chiqarish baynalminallashuvi birinchi xalqaro vertikal integrallashtirilgan tarkibiy tuzilmaning shakllanishi va qisman konsolidatsiyalashuvi jarayonlaridan iborat buldi. Oxirgilar ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning yuqori sifat darajasini taminlash maqsadida ishlab chiqarish jarayonlari ustidan nazoratni saqlagan holda autsorsing sxemalariga asoslangan edi. Bir vaqtda bozor oʻzining tarixan tarkib topgan tavsiflarini saqlab qolishga muvaffaq boʻla oldiki, ularning orasida mustaqil kompaniyalar va oʻrta "oʻyinchi"lar sektorining kattaligi alohida rol oʻynaydi.

Germaniya yengil sanoat tarmogʻining muhim xususiyatlaridan yana biri yuqori malakali ishchi kuchining mavjudligi boʻlib, bu narsa mamlakatning yuqori texnologiyali mahsulotlar ishlab chiqarish zanjirining yakuniy bosqichlarida ixtisoslashuvda raqobatli ustunliklarini aniqlab beradi hamda oliy va oʻrta segmentlar uchun mahsulotlar ishlab chiqarishga imkon beradi. Bunda kichik, oʻrta va yirik korxonalarning unumdorlik darajasi deyarli bir darajada boʻlib, u Oʻzbekiston tajribasi bilan keskin farqlanadi.

Nemis yengil sanoati rivojlanishining kuzatilayotgan tendensiyalari tarmoq konsolidatsiyalashuvi tendensiyalarining saqlanib qolishi hamda texnikaviy jihatdan murakkab boʻlgan (texnik toʻqimachilik vertikal integratsiyalashtirigan tuzilmalar uchun maydoni) va eksklyuziv tovarlar segmentida mamlakat pozisiyasining mustahkamlanishi xususida prognoz qilishga imkon beradi. Raqobat ustunligining faol asosini qoʻshib olgan holda vertikal integratsiyalashgan tuzilmalarning nafaqat Yevropada, balki Osiyoning tez oʻsib borayotgan mamlakatlarida ham rivojlanish va milliy bozorda oʻrta kompaniyalar rolining qisqarishi ehimoli katta. Bu esa rivojlanayotgan mamlakatlar ekspansiyasi sharoitida nemis yengil sanoatining barqaror rivojlanishini taminlashi mumkin.

Germaniya yengil sanoat korxonalari dunyoda birinchilar qatorida ishlab chiqarishning baynalminallashuvi jarayonlariga qoʻshilgan. Ishlab chiqarishning ayrim bosqichlari ishchi kuchi arzon boʻlgan mamlakatlarga koʻchirilgan. Bir vaqtning oʻzida nemis milliy korxonalarining kapital sigʻimi oshirilgan.

Germaniya raqobat kurashining keskinlashuvi va rivojlanayotgan mamlakatlar ekspansiyasi sharoitida jahon yengil sanoatida oʻz pozitsiyasini saqlab qolgan va xatto mustahkamlagan mamlakat hisoblanadi. Bunday muvaffaqiyatning sabablari, bir tomondan, tarmoq rivojlanishining tarixiy dinamikasi va ana`nalarida, ikkinchi tomondan, davlat(asosan, institusional choralar) va yanada kichikroq darajada, xususiy "oʻyinchi"lar tomonidan qilingan intilish va xatti-harakatlarga borib taqaladi. Ularning ayrimlridan boshqa mamlakatlarning amaliyotida, xususan, Oʻzbekistonda xam foydalanish mumkin. Masalan, bozor ishtirokchilarining faol kooperatsiyashuvi hamkorlik qilish, ma'lumotlar bilan almashishni, konsolidatsiyalashgan pozitsiyani ishlab chiqish uchun uziga xos "maydon"yaratadi. U milliy va xalqaro darajalarda dialoglarni amalga oshirishga qodir boʻlgan yirik institutsional birlikni shakllantiradi. Bunday tizimning mavjudligi nafaqat yirik, balki kichik "oʻyinchi"larning manfaatlarini ham himoya qilishga imkon beradi va shu tarzda bozorning raqobat xarakterini saqlab qoladi. Tarmoq taraqqiyoti uchun sharoitlar yaratadigan va uning "oʻyinchi"larini institutsional va notarifli tartibga solish tizimlari orqali stimullashtiradigan davlat xam bu masalada katta rol oʻynaydi.

Shu oʻrinda Germaniyada kompaniyalar rivojlanishining oʻziga xos xususiyatlarini xam takidlab oʻtish lozim. mehnat resurslari ortiqcha boʻlgan mamlakatlar ishlab chiqaruvchilariga samarali qarshi turish uchun imkoniyat boʻlmagan bir sharoitida nemis firmalari tarmoqining innovatsion va kapital sigʻimli sektorlariga oʻtib oldilar. Bu esa Xitoy va Osiyoning boshqa ishlab chiqaruvchilarinig raqobat kurashida zarbalaridan qutulib qolishga va bozorda oʻz oʻrnini saqlab qolishga imkon berdi. Yirik kompaniyalar esa bir vaqtning oʻzida shakllantirish orqali yoki amalda boʻlgan global ishlab chiqarish zanjirlari safiga qoʻshilish usuli bilan tor ixtisoslashtirilgan strategiyani amalga oshirish yoʻlidan bordilarki, bu strategiya ularni yanada rivojlanishi va jahon bozoridagi pozitsiyalari mustahkamlanishini ta'minladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

1. Ikkinchi jahon urushining tugashi Germaniya yengil sanoatining yuksalishini boshlab bergan. Bu talabning oʻsishi bilan bogʻliq boʻlib, uni moliyaviy resurslarning yetarli boʻlmaganligi uchun import mahsulotlari hisobidan qondirishning iloji boʻlmagan;
2. Eksport daromadlari ikki asosiy sektorlar oʻrtasida quyidagiga nisbatda taqsimlangan: eksport tushumlarining 41% kiyim-kechakka va 59% toʻqimachilikka toʻgʻri keladi;
3. 1980-yillarda boshlangan va hozir ham davom etayotgan tarmoqda faoliyat koʻrsatayotgan subyektlar sonining qisqarishi kompaniyalarning ommaviy tarzda kasodga uchrashi (boshqa tarmoqlar bilan taqqoslaganda ularning soni unchalik katta emas) bilan bogʻliq boʻlmasdan, balki buning asosiy sababi bozorning sekin-astalik bilan konsolidatsiyalashuv jarayonlari va savdo konsentratsiyalashuvining oʻsishidir;

4. Germaniya yengil sanoat mahsulotlari bozorining 43-46%i tarmoq daromadlarining 10%ini o'zida mujassam etuvchi kichik va o'rta kompaniyalardan iborat. Bozor ishtirokchilarining qariyb yarmi uncha katta bo'lmagan oilaviy firmalardan iborat bo'lib, ularning umumiy daromadlari hissasi soni 1%dan oshmaydigan yirik subyektlarning daromadlari hissasiga to'g'ri keladi. Tarkib topgan bunday tarkibiy tuzilma bank sektoriga kuchli tarzda yo'naltirilgan Germaniya moliya tizimining o'ziga xos xususiyatlari va tarmoq rivojlanishining umumiy tendensiyalari natijasidir;
5. Bir korxonaga to'g'ri keladigan tushum darajasining ancha yuqori ekanligi to'qimachilik va kiyim-kechak bozorlarining asosiy xususiyatlaridan biridir: kiyim-kechak ishlab chiqarish tarmog'ining o'rtacha daromadi bir qator guruhlar bo'yicha to'qimachilik tarmog'iga nisbatan 1,8 barobar yuqori hisoblanadi;
6. 1960-yillarning oxirlaridan boshlab nemis kompaniyalari tomonidan autsorsing amaliyoti qo'llanila boshlagan. Hozirgi vaqtda ishlab chiqaruvchilar tashqi kompaniyalar bilan hamkorlikda turli-tuman investitsiyalarni amalga oshiradilar. Cut-Make-Trim (CMT) modeli eng keng tarqalgan shakl hisoblanadi;
7. Nemis kompaniyalarining strategiyalari xarajatlarni qisqartirish strategiyasi bilan birgalikda diversifikatsiyalashtirilgan tovarlarni ommaviy ishlab chiqarishga yo'naltirilgan;
8. Davlat mahsulotni standartizatsiyalash va sertifikatsiyalash tizimlari hamda importga cheklovlar kiritish orqali yengil sanoatni tartibga solishda katta rol o'ynaydi. Qo'llanilayotgan importga cheklovlar orasida mahsulot kelib chiqadigan mamlakatga talablar va YeI qoidalarida ko'zda tutilgan import tarifi muhim ahamiyatga ega;
9. Tarmoq taraqqiyotining prognozlari, asosan, yengil sanoat mahsulotlari milliy ishlab chiqarishining qisqarishiga xos bo'lgan amaldagi tendensiyaning saqlanib qolishi mumkinligini ko'rsatmoqda. Bunday vaziyatda o'sish dvigateli bo'lib texnik to'qimachilikni ishlab chiqarish va shuningdek, yangi mahsulotlarni yaratish bo'lishi mumkinki, ularning foydalilik darajasi Germaniya sanoatidagi o'rtacha darajadan 25,0%ga yuqoriroqdir;
10. Mehnat resurslari ortiqcha bo'lgan mamlakatlar ishlab chiqaruvchilariga samarali qarshi turish uchun imkoniyatlarning yo'qligi sharoitida nemis firmalari tarmoqning innovatsion va kapital sig'imli sektorlariga o'tib oldi.

Foydalanilgan adabiyetlar ro'yxati:

1. Buendesministeriumfuer Wirtschaft und Technolojie, 2013 ma'lumotlari.
2. IXPOS. 2013. The German Biziness Portal. URL:http:/ /www.ixpos.de docs/ 2011/october/tradoc_148259.
3. Bunday bir xillik O'zbekiston yengil sanoat korxonalari o'rtasidagi mehnat unumdorligining darajasi bo'yichf keskin farqlarga nisbatan o'zining ajralib turishi bilan xarakterlanadi.
4. Heymann E. Textile and Clothing Industry. Innovation and Internationalisation as Success Factors Innovation and Internationalisation as Success Factors //// Deutsche Bank Research. 2011. July 12.
5. IXPOS. 2013. The German Business Portal. URL: http:/ /www.ixpos.de
6. The Textile and Clothing Sector and EU Trade Policy.February 2011. URL:http:// trade. ec. europa. eu/doclib/docs/2011/October/tradoc_148259
7. Buendesministeriumfuer Wirtschaft und Technologie,2013
8. Hauser J. Export Marketing Survey: German Market for Textile and Clothing //The European Union's TacisProgramme for Moldova. 2010. June.
9. Heymann E. Textile and Clothing Industry.Innovation and internationalistion as Success Factors//Deutsche Bank Research. 2011. July 12.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda ""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.